

Рис. 1. Діаграма співвідношення з'ясувальних висловлень з опорними дієсловами інтелектуальної діяльності

Перспективи подальшого дослідження. Оскільки запропонований підхід до розгляду з'ясувального висловлення відповідає сучасному етапу розвитку наукової думки, перспективним вважаємо його застосування для дослідження цього об'єкта на матеріалі різних мов.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – Москва: Сов. энцикл., 1966. – 608 с.
2. Бацевич Ф. С. Нариси з лінгвістичної прагматики: монографія / Ф. С. Бацевич. – Львів: ПАІС, 2010. – 336 с.
3. Вихованець І. Р., Городенська К. Г., Русанівський В. М. Семантико-синтаксична структура речення / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська, В. М. Русанівський. – Київ: Наукова думка, 1982. – 219 с.
4. Вихованець І. Р., Городенська К. Г. Теоретична морфологія української мови / І. Р. Вихованець, К. Г. Городенська. – Київ: Пульсари, 2004. – 398 с.
5. Гладров В. Функциональный анализ сложноподчиненного предложения / В. Гладров // Коммуникативно-смысловые параметры грамматики и текста. – Москва: Эдиторгал УРСС, 2002. – С. 254–267.
6. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика: термінологічна енциклопедія / О. О. Селіванова. – Полтава: Довкілля-К, 2006. – 716 с.
7. British National Corpus - XML Edition: XAIRA version 1.23 [Electronic resource]. – Published by OUCS on behalf of the BNC Consortium. – (14 GB). – Oxford, 2007. – 2 DVD. – Requirements: Windows 2000/XP/Vista: DVD-ROM.
8. Hornby A. Oxford advanced learner's dictionary of current English / A. Hornby. – Oxford: Oxford University Press, 2000. – 1600 p.
9. Porzig W. Wesenhafte Bedeutungsbeziehungen / W. Porzig // Beiträge zur Geschichte der Deutschen Sprache und Literatur. – Н., 1934. – Bd.58. – S.70–97.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Марія Стасів – аспірант кафедри прикладної лінгвістики Національного університету „Львівська політехніка”.
Наукові інтереси: лексична семантика, комунікативна лінгвістика, лінгвістична прагматика.

УДК 811.111[36+42]

ПИТАННЯ-ПЕРЕПИТИ В ТЕРМІНОЛОГІЧНОМУ АСПЕКТІ

Наталія СТРЕЛЬЧЕНКО (Київ, Україна)

У статті розглядаються підходи до визначення питань-перепитів відповідно до їх формальних, семантичних та функціональних особливостей. Звертається увага на співвідношення питань-перепитів з питаннями-повторами, метамовним запереченням та питаннями, що не є перепитами.

Ключові слова: питання-перепит, питання-повтор, метамовне питання, комунікативний збій, когнітивний дисонанс.

The article focuses on the approaches to defining echo questions on the basis of their formal, semantic and functional peculiarities. It also addresses the relationship between echo questions, metalinguistic negation and non-echo questions.

Key words: echo question, repeat question, metalinguistic question, communicative failure, cognitive dissonance.

У лінгвістичній літературі явище перепитування має різні назви: перепит [1; 7; 8], питання-повтор [2: 323], echo [18: 376–377], echo question [9; 11; 13; 15; 16; 20; 22; 25; 28; 30], repeat question [16: 76], metalinguistic question [17: 381]. П. Коллінз вживає терміни *echo* і *echo question* взаємозамінно [14: 186]. При перекладі терміну *echo question* Г.С. Щур пропонує російський еквівалент *переспрос* [8: 388], що відповідає українському *перепит* [4: 765]. Я.Г. Тестелець перекладає *echo question* як *перепит* [5: 524] і *ехо-питання* [5: 576].

Актуальність цієї роботи зумовлена необхідністю уточнення статусу питань-перепитів у системі англійської мови, а також критеріїв їх виділення та визначальних характеристик.

Об'єктом дослідження є питання-перепити в терміносистемі англійської мови, а **предметом** – підходи до тлумачення терміну "питання-перепит" та критерії виокремлення питань-перепитів. З огляду на множинність підходів до розгляду питань-перепитів, **метою** цієї статті є визначення термінологічних меж та змістового наповнення терміну "питання-перепит", що передбачає такі **завдання**: аналіз визначень питань-перепитів та суміжних понять; виокремлення сутнісних ознак питань-перепитів; уточнення визначення поняття "питання-перепит".

Виклад основного матеріалу та обґрунтування отриманих результатів. Досліджуючи питальні речення в англійській мові, Р.Л. Рейнганд розглядає *питання-повтор* як родове поняття, до якого включаються власне повторне питання, перепит і питальний вигук [3: 4]. На думку Л.А. Близниченка, повторне питання – це "питання, задане мовцем двічі чи декілька разів, яке зберігає комунікативний тип первинного питання, незважаючи на можливі зміни лексичного складу, синтаксичної будови та інтонації, що відображають емоційно-вольовий стан мовця" [1: 4].

Питання-повтори розглядаються також як *питання другого порядку* [2: 323] (questions raised to the second power – термін О. Єсперсена), які стосуються питального речення, вимовленого співрозмовником [19: 304]. Р. Кверк та співавтори виділяють чотири структурні підтипи:

1) загальне питання до загального питання:

(1) (A) "[...] How does she say this fellow got hit? Does she say she was driving?" (B) "**Does she say she was driving? She was driving**" [43: 295].

2) загальне питання до спеціального питання:

(2) (A) "Hullo! what's that for?" (B) "**What's that for? Why –**" [40: 47].

3) спеціальне питання до загального питання:

(3) (A) "Did you see that?" demanded Tom. (B) "**See what?**" [36: 127].

4) спеціальне питання до спеціального питання [9: 836–837]:

(4) (A) Where's Jack? (B) **Jack who?** (A) Jack Nance. Your good friend. Where is he? [38: 387].

З точки зору змісту, питання-перепит розглядається як "особливий комунікативний тип речення" [1: 13]; "тип речення, що використовується, щоб поставити питання до того, що було щойно сказано співрозмовником (часто з відтінком недовіри), і повторює все або більшість щойно сказаного" [25: 383]; "мовленнєва дія, пов'язана з психічною реакцією співрозмовника на зміст попереднього висловлення" [7: 83]; "повторення попередньої репліки / висловлення" [8: 396; 20: 35; 34: 64], що виконує певні функції в діалозі, як-от: перевірка правильності сприйняття та розуміння висловлення співрозмовника, прохання повторити сказане або запит додаткової інформації з метою уточнення (часто пов'язані з нерозумінням, яке може бути справжнім або удаваним [30]), вираження емоційно-оцінного ставлення (здивування, недовіри, осуду, гніву) [8: 20; 30; 34].

У вузькому розумінні *питання-перепит* визначається як "питальне речення, яке відповідає на питання його переформулюванням та повторенням" [28: 348]. Тотожність змісту наведених визначень питання-повтору та питання-перепиту (у вузькому розумінні) дозволяє визначити відношення цих понять як включення (питання-повтор є типом питань-перепитів).

У деяких дослідженнях акцентуються формальні характеристики питань-перепитів, зокрема зв'язок з попередньою реплікою. Відтак, Е. Редфорд поділяє питальні речення на *питання-перепити* і *питання, що не є перепитами* (nonecho questions), незалежно від того, загальні вони чи спеціальні [26: 463]. Питання-перепити "повторюють мовлення співрозмовника" і "відповідно до своїх морфологічних та синтаксичних особливостей, мають більше спільного з типами речень, які вони повторюють, аніж з відповідними питаннями, що не є перепитами" [26: 463–464]. Розглянемо приклад (5), де питання-перепит стосується розповідного речення і повторює його структуру, а питальне слово заміщує елемент, який викликає нерозуміння. На думку Е. Редфорда, відмінними рисами спеціального питального речення, що не є перепитом, є (1) інверсія допоміжного дієслова і підмета, а також (2) пересув питального слова *what* у початкову позицію (*What did you never think of?*) [25: 20].

(5) "I never thought of it."

"Thought of what?"

"Of anything. What difference does it make?" [35].

Дещо відмінним є підхід Б. Санторіні та Е. Кроха. Дослідники виокремлюють *інформаційні питання*, які можуть використовуватися на початку розмови, та *питання-перепити* (echo questions / reprise questions), що мають реактивну спрямованість і "сигналізують нерозуміння попереднього мовленнєвого ходу". За формою питання-перепити можуть співпадати з інформаційними питаннями, відрізняючись від них специфічною інтонацією, а відсутність пересува питального слова в початкову позицію розглядається як "додаткова ознака спеціальної дискурсивної функції питань-перепитів" [30]. Як зазначає Р. Артстайн, вживання питального слова *in-situ* у спеціальних питаннях-перепитах не є визначальним для їхньої семантики, оскільки можливий варіант з питальним словом у початковій позиції, вимовлений з інтонацією перепитування [11: 101].

Варто зауважити, що важливість інтонації при визначенні питань-перепитів неоднаково оцінюється дослідниками. На думку М. Райс, висхідна інтонація "не є конститутивною ознакою спеціальних питань-перепитів" і як така не може визначати їх прагматичну специфіку [27: 219].

Аналізуючи функції спеціальних питань та спеціальних питань-перепитів у дискурсі, М. Зелтінг вказує на відсутність системного зв'язку між інтонацією та граматичним типом речення. На думку дослідниці, інтонація являє собою "автономну сигнальну систему", яка разом із синтаксичною структурою та семантичним відношенням до попереднього мовленнєвого ходу визначає мовленнєві дії, що здійснюються за допомогою питань [33: 244]. У своїй типології М. Зелтінг виокремлює "необмежені відкриті розмовні питання" (unrestricted "open" conversational questions) та "обмежені розмовні питання" (restricted conversational questions) на основі семантичних зв'язків із попередньою реплікою. Тематичний фокус (запитувана інформація, про яку йдеться в реченні [29: 185]) "відкритих" питань є новим по відношенню до попереднього дискурсу; тоді як для "обмежених" питань характерним є збереження попереднього тематичного фокусу і його деталізація (запит додаткової інформації, перевірка / уточнення власного розуміння попереднього мовленнєвого ходу чи зроблених умовиводів [33: 249]) або експліцитна вказівка на комунікативний збій, що здійснюється через "повторне фокусування на попередньому тематичному фокусі та призупинення подальшого тематичного розгортання розмови". При подоланні комунікативного збою, точність відтворення попередньої репліки та просодична структура питання залежать від характеру причини збою, а саме: "проблем розуміння" (акустичних, референційних, семантичних) та "проблем очікування" [32: 318–320].

На думку М. Зелтінг, для комунікативних збоїв *акустичної* природи характерним є вживання питального слова "what?" з висхідною інтонацією, яке стосується всієї попередньої репліки або заміщує елемент, який не було почуто, а для їх подолання достатньо ще раз повторити частину повідомлення, яку не сприйняв співрозмовник [32: 332].

У випадку *референційних* проблем, спеціальне питання-перепит вимовляється зі спадною інтонацією на питальному слові, яке заміщує референційний вираз, що викликав труднощі [32: 330]. Для усунення нерозуміння (спричиненого "короткочасною проблемою пригадування чи інтерпретації") співрозмовникові необхідно вжити інший референційний вираз без надання додаткової інформації [32: 330–331]:

(6) (A) *You know, I find it extraordinarily interesting.*

(B) *What?*

(A) *That old man's deviation from habit* [37].

У ситуації (6) причиною комунікативного збою є *референційна невизначеність* репліки-стимулу. Питання-перепит сигналізує, що контекст висловлення є недостатнім для інтерпретації дейктичного виразу (особового займенника *it*) і визначення референційної інтенції мовця (A) [12: 75] і спонукає останнього вжити означену дескрипцію.

Комунікативний збій, пов'язаний з труднощами *семантичної інтерпретації*, супроводжується повторенням частини попередньої репліки зі спадним термінальним тоном та наголосом на компоненті, що викликав нерозуміння [32: 327]; для його подолання співрозмовник має надати додаткову інформацію [32: 331].

Як свідчать дані ілюстративного матеріалу, реакція мовця (A) на питання-перепит не завжди може слугувати достатнім критерієм для розмежування семантичних та референційних причин нерозуміння. Звернемося до прикладів (7) і (8).

(7) (A) *You're interested in a big-time caper?*

(B) *A what?*

(A) *A heist.*

(B) *A heist? Oh, you mean a burglary. What's the score, baby?* [39].

(8) (A) *What's the matter, Lucy?*

(B) *Oh, it's the holster.*

(A) *What?*

(B) *Oh, Henrietta, the holster! The gun was in a holster!* [42].

У комунікативному обміні (7) труднощі інтерпретації зумовлені вживанням полісемічного слова *caper* [21: 216]. Для зняття неоднозначності (A) замінює його на синонімічну номінативну одиницю, не вдаючись до пояснень, а мовець (B) демонструє своє розуміння почутого. Як бачимо, у ситуації (8) причиною комунікативного збою є не багатозначність, оскільки лексема *holster* моносемічна [21: 778], а референційна невизначеність виразу *the holster*, що усувається через уточнення і розширення контексту. Отже, для ситуацій мовної неоднозначності (linguistic ambiguity) характерним є відношення "одна лексема – множинні можливі значення", а для референційної невизначеності – "одне конвенційне значення – множинні можливі референти" [31: 494].

"Проблеми очікування", як правило, вказують на невідповідність між очікуваннями співрозмовників, для усунення якої необхідно надати додаткову інформацію [32: 337]. М. Зелтінг

виокремлює два різновиди спеціальних питань та питань-перепитів, що вказують на "проблеми очікування": *why-questions* та спеціальні питання з іншими питальними словами, що виражають здивування [32: 333].

На відміну від "проблем розуміння", які пов'язані з певними елементами попереднього висловлення, "проблеми очікування" стосуються рівня смислу. При співвіднесенні сказаного співрозмовником з когнітивною системою мовця, в останнього виникає *когнітивний дисонанс* – наявність суперечностей "між окремими елементами у системі знань (поглядів, переконань)" індивіда, які стосуються "навколишнього світу, себе самого, своєї власної поведінки" [6: 18]. Цей стан, як правило, пов'язується з психологічним дискомфортом, тому індивід намагається зменшити дисонанс за рахунок знаходження додаткових консонантних елементів або зміни наявних когнітивних елементів та погодження їх між собою [10: 2–3]. Наступний комунікативний обмін (9) відбувається після зйомок рекламного ролика між режисером (А) та моделлю Рейчел (В).

(9) (A) *Around noon the director said, "That last one was great, Rachel. But let's do one more."*

(B) *She started to say yes and then heard herself saying, "No. I'm sorry. I can't."*

(A) *He had looked at her in surprise. "What?"*

(B) *"I'm very tired. You'll have to excuse me." She had turned and fled to the hotel, through the lobby, into the safety of her room [41].*

Питання-перепит супроводжується емоційною реакцією здивування (*looked in surprise*), що вказує на когнітивний дисонанс у мовця (А), спричинений, з одного боку, непослідовною відповіддю (В) (згодою, а потім необгрунтованою відмовою продовжити зйомки), а з іншого – небажанням співпрацювати у відповідь на комплімент. Ще один дисонантний елемент обумовлений статусно-рольовим чинником, адже зазвичай вирішальне слово на знімальному майданчику належить режисеру, який наказує, що потрібно робити, а в даному випадку запрошення до подальшої роботи фактично ігнорується.

Використання питань-перепитів для подолання комунікативних збоїв зближує їх з терміном "прохання пояснити" (*clarification requests*) у галузі штучного інтелекту при дослідженні інтерактивної взаємодії людини з комп'ютером. Прохання пояснити виконують функцію "негативного зворотного зв'язку на одному чи декількох рівнях":

на рівні *сприйняття* (можуть бути співвіднесені з акустичними проблемами у термінології М. Зелтінг, наприклад, *What did you say? / Pardon?*), на рівні *розуміння* (відповідають референційним та семантичним проблемам розуміння, наприклад, *What? / What do you mean?*), на рівні *прийняття / відмови* (проблеми очікування за М. Зелтінг, наприклад, *Really?*) [24: 24].

Зв'язок питань-перепитів з попередньою реплікою дає дослідникам підстави говорити про їх *метамовний* характер [24: 24; 23]. Відтак, питання-перепит розглядається як метарепазентація попереднього висловлення на підставі подібності поверхневої форми чи змісту [24: 25]. На думку Е. Ноу, питання-перепити мають багато спільного з *метамовним запереченням* ("засобом для заперечення попереднього висловлення з будь-яких причин, включаючи конвенційні чи конверсаційні імплікатури, які потенційно можуть бути виведені з нього, його морфології, стилю / регістру, чи фонетичної реалізації" [17: 363]), "повторюючи попереднє висловлення чи принаймні репазентацію, наявну в контексті, для вираження ставлення мовця до повтореного" [23: 125]. За Е. Ноу, питання-перепити вказують на сумніви мовця щодо попереднього висловлення або "наявного контекстуального припущення" і можуть стосуватися певного аспекту пропозиції, умов істинності, пресупозицій, конвенційних чи конверсаційних імплікатур, прагматичної значущості регістру / стилю, фокусу або конотацій попереднього висловлення, а також його морфологічних особливостей (наприклад, утворення форми множини), вимови (якщо вона видається дивною мовцеві чи відрізняється від його діалекту) та словесного наголосу [23: 122–126].

Висновки з цього дослідження та перспективи. Отже, співвідношення формальних, семантичних та функціональних особливостей питань-перепитів, що слугують основою для їх виокремлення дослідниками, дозволяють визначити **питання-перепит** як реактивно-ініціативне питальне висловлення раціонально-логічного чи емоційного характеру, яке може повністю або частково повторювати попередню репліку у дослівному чи перефразованому вигляді і пов'язане з нею семантично та / або структурно. Перспективним є дослідження семантичних та прагматичних особливостей реалізації питань-перепитів у діалогічному дискурсі.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Близниченко Л. А. Интонация переспроса в современном английском языке : автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Л. А. Близниченко. – М., 1956. – 16 с.
2. Почепцов Г. Г. Избранные труды : монография / Г. Г. Почепцов ; сост., общ. ред. и вступ. статья И. С. Шевченко. – Харьков : ХНУ имени В. Н. Каразина, 2009. – 556 с.
3. Рейнланд Р. Л. Вопросительное предложение в английском языке: автореф. дисс. на соискание ученой степени канд. филол. наук : спец. 10.02.04 "Германские языки" / Р. Л. Рейнланд. – М., 1961. – 16 с.

4. Російсько-український словник / І. О. Анніна, Г. Н. Горюшина, І. С. Гнатюк [та ін.]. – К. : Абрис, 2003. – 424 с.
 5. Тестелец Я. Г. Введение в общий синтаксис / Я. Г. Тестелец. – М. : Российский государственный гуманитарный университет, 2001. – 797 с.
 6. Фестингер Л. Теория когнитивного диссонанса / Пер. с англ. А. Анистратенко, И. Знаешева / Леон Фестингер. – СПб. : Ювента, 1999. – 317 с.
 7. Чахоян Л. П. Синтаксис диалогической речи современного английского языка : учеб. пособие / Л. П. Чахоян. – М. : Высш. школа, 1979. – 168 с.
 8. Чейф У. Л. Значение и структура языка / Уоллес Л. Чейф ; [пер. с англ. Г. С. Щура]. – М. : Прогресс, 1975. – 431 с.
 9. A comprehensive Grammar of the English Language / [Quirk R., Greenbaum S., Leech G., Svartvik I.]. – London : Longman, 1985. – 1779 p.
 10. Aronson E. The theory of cognitive dissonance: A current perspective / E. Aronson // Advances in Experimental Social Psychology. Vol. 4 / [edited by L. Berkowitz]. – New York : Academic Press, 1969. – P. 1–34.
 11. Artstein R. A focus semantics for echo questions [Electronic resource] / Ron Artstein // Workshop on Information Structure in Context / edited by A. Bende-Farkas, A. Riester. – Stuttgart : IMS, 2002. – P. 98–107. – Access : <http://artstein.org/publications/echo.pdf>
 12. Bach K. Thought and Reference / Kent Bach. – Oxford : Clarendon Press, 1987. – 305 p.
 13. Carter R. Cambridge grammar of English / R. Carter, M. McCarthy. – Cambridge : Cambridge University Press, 2006. – 973 p.
 14. Collins P. Clause Types / Peter Collins // The Handbook of English Linguistics / [edited by B. Aarts, A. McMahon]. – Oxford : Blackwell Publishing, 2006. – P. 180–197.
 15. Cruttenden A. Intonation / Alan Cruttenden. – Cambridge : Cambridge University Press, 1986. – 220 p.
 16. Fiengo R. Asking questions. Using meaningful structures to imply ignorance / R. Fiengo. – Oxford : Oxford University Press, 2007. – 179 p.
 17. Horn L. R. A Natural History of Negation / Laurence R. Horn. – Stanford : CSLI Publications, 2001. – 637 p.
 18. Huddleston R. Introduction to the Grammar of English / Rodney Huddleston. – Cambridge : Cambridge University Press, 1984. – 483 p.
 19. Jespersen O. The Philosophy of Grammar / Otto Jespersen. – London : George Allen & Unwin Ltd, 1958. – 359 p.
 20. Leech G. A Glossary of English Grammar / Geoffrey Leech. – Edinburgh : Edinburgh University Press, 2006. – 133 p.
 21. Longman Dictionary of Contemporary English / [edited by C. Fox et al.]. – 4th edition. – Harlow : Pearson Education Limited, 2003. – 1949 p.
 22. Longman grammar of spoken and written English / [D. Biber, J. Johansson, G. Leech et al.]. – London : Longman, 1999. – 1204 p.
 23. Noh E.-J. A pragmatic approach to echo questions / Eun-Ju Noh // UCL Working Papers in Linguistics. – 1995. – Vol. 7. – P. 107–140.
 24. Purver M. The Theory and Use of Clarification Requests in Dialogue : PhD Thesis [Electronic resource] / Matthew Purver. – London, 2004. – 331 p. – Access : <http://www.eecs.qmul.ac.uk/~mpurver/papers/purver04thesis.pdf>
 25. Radford A. An Introduction to English Sentence Structure / Andrew Radford. – Cambridge : Cambridge University Press, 2009. – 445 p.
 26. Radford A. Transformational Grammar : A First Course / Andrew Radford. – Cambridge : Cambridge University Press, 1988. – 625 p.
 27. Reis M. Zur Grammatik und Pragmatik von Echo-w-Fragen / Marga Reis // Satz und Illokution. Band 1 / [herausgegeben von I. Rosengren]. – Tübingen : Max Niemeyer Verlag, 1992. – S. 213–261.
 28. Routledge Dictionary of Language and Linguistics / [H. Bussmann ; translated and edited by G. Trauth, K. Kazzazi]. – London ; New York : Routledge, 1996. – 1304 p.
 29. Sadock J. M. Speech act distinctions in syntax / J. M. Sadock, A. M. Zwicky // Language Typology and Syntactic Description. – 1985. – Vol. 1. – P. 155–196.
 30. Santorini B. The syntax of natural language: An online introduction using the Trees program [Electronic resource] / Beatrice Santorini, Anthony Kroch. – 2007. – Access : <http://www.ling.upenn.edu/~beatrice/syntax-textbook>.
 31. Sedivy J. C. Implicature During Real Time Conversation: A View from Language Processing Research / Julie C. Sedivy // Philosophy Compass. – 2007. – Vol. 2, No. 3. – P. 475–496.
 32. Selting M. Prosody in conversational questions / Margret Selting // Journal of Pragmatics. – 1992. – Vol. 17, No. 4. – P. 315–345.
 33. Selting M. Question intonation revisited: the intonation of conversational questions / Margret Selting // Phonologica 1992 : proceedings of the 7th International Phonology Meeting / herausgegeben von W. U. Dressler. – Torino : Rosenberg & Sellier, 1994. – S. 243–255.
 34. Teschner R. V. Analyzing the grammar of English / R. V. Teschner, E. E. Evans. – [3rd edition]. – Washington, D. C. : Georgetown University Press, 2007. – 248 p.
- ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ**
35. Chopin K. The Awakening and Selected Short Stories [Electronic resource] / Kate Chopin. – Project Gutenberg, 2006. – Access : <http://www.gutenberg.org/files/160/160-h/160-h.htm>
 36. Fitzgerald F. S. The Great Gatsby / Francis Scott Fitzgerald. – London: Penguin books, 1994. – 188 p.
 37. Four and Twenty Blackbirds : [movie] / directed by Renny Rye. – Picture Partnership Productions, 1989. – 50 min.
 38. Grisham J. The Client / John Grisham. – New York : Dell Publishing, 1994. – 566 p.
 39. How to steal a million : [movie] / directed by William Wyler. – William Wyler, Fred Kohlmar / 20th Century Fox, 1966. – 123 min.
 40. Jerome K. Jerome Three Men in a Boat / Jerome K. Jerome. – [2nd edition]. – Moscow: Higher School, 1976. – 158 p.
 41. Sheldon S. The Sky is Falling [Electronic resource] / Sidney Sheldon. – New York: HarperCollins Publishers, 2000. – Access : <http://readanybooks.net/thrillers/Sheldon13/>

42. The Hollow: [movie] / directed by Simon Langton. – Granada Television, 2004. – 93 min.
43. Wolfe T. The Bonfire of the Vanities / Tom Wolfe. – New York: Farrar, Straus and Giroux, 1987. – 690 p.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Наталія Стрельченко – аспірант кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Наукові інтереси: дискурсологія, прагматика, когнітивна лінгвістика.

УДК 811.161.2'42:070

НЕГАТИВНА НОРМАТИВНА ОЦІНКА В МЕДІАТЕКСТАХ ПРО СВЯТА

Юлія ТКАЧЕНКО (Харків, Україна)

Стаття присвячена розглядові механізмів творення й функціонування негативної нормативної оцінки в медіатекстах про свята. З'ясовано, що така оцінка може стосуватися самого свята або пов'язаних із ним реалій; проаналізовано стилістичні та дискурсивні особливості її вживання.

Ключові слова: мова публіцистики, дискурс, прагматика, нормативна оцінка, суб'єкт оцінки, ціннісна мовна картина світу, нормативна мовна картина світу.

The article is devoted to the creation and functioning mechanisms for negative normative evaluation in holidays-related journalistic texts. Such evaluation has been found out to concern the holiday itself or associated realities; stylistic and discursive features of its use have been analyzed.

Key words: language of journalism, discourse, pragmatics, normative evaluation, subject of evaluation, value world language picture, normative world language picture.

Поняття нормативності закладене в самій природі оцінки. Н.Д. Арутюнова визначає оцінне значення як нормативне, збагачене телеологічним принципом: *добре* означає відповідне ідеалізованій моделі макро- чи мікросвіту, що усвідомлюється як мета буття і діяльності людини; *погане* означає невідповідне цій моделі за одним із притаманних їй параметрів [1:59]. При цьому, розробляючи класифікацію різних типів оцінки, Н.Д. Арутюнова спирається на те, що опозиція *добре-погано* «в чистому вигляді» містить загальну оцінку, яка дається на підставі сукупності різнорідних властивостей, є «аксіологічним підсумком» і протиставляється частковій оцінці, підставою якої є окремий аспект об'єкта або певна точка зору. Це дозволяє їй виділяти часткову нормативну оцінку як окремий тип оцінної семантики.

Важливою ознакою оцінки взагалі є наявність суб'єктивного чинника, що взаємодіє з об'єктивним. О.М. Вольф зазначає, що суб'єкт, оцінюючи предмети й події, спирається, з одного боку, на своє ставлення до об'єкта оцінки (подобається/не подобається), а з другого боку, на стереотипні уявлення про об'єкт і шкалу оцінок, на якій розміщені властиві об'єктові ознаки [2: 22–23]. Змістом нормативної оцінки є зіставлення властивостей оцінюваного об'єкта з уявленнями суб'єкта про нормальний для об'єктів такого класу стан. Відповідно, суб'єктами нормативної оцінки можуть бути лише ті члени мовної спільноти, які мають знання про норму і здатні виразити цю оцінку мовними засобами [3:105].

Особливістю нормативної оцінки є яскраво виражена асиметрія між позитивною і негативною зонами. Це більшою чи меншою мірою властиве для всіх типів оцінки і пов'язане, на думку багатьох учених, з психічною схильністю людини вважати добре нормою. Мовознавці вказують на кількісне і якісне переважання негативних мовних оцінок над позитивними: «Оцінні одиниці, що належать до зони оцінки «мінус», характеризуються більшою частотністю вживання в мовленні порівняно з оцінними одиницями того самого семантичного поля, що належать до зони «плюс» [6:5]; «позначення поганого більш диференційовані, ніж позначення доброго» [7: 43].

Говорячи про нормативність у лінгвокультурному аспекті, не можна оминати співвідношення норми з мовною картиною світу. Роблячи спробу осмислити це співвідношення, В. І. Карасик уводить термін «ціннісна картина світу», яка об'єктивно виділяється в мові разом з мовною картиною світу (як її аспект) і має такі ознаки:

– містить у собі як загальнолюдські, так і культурноспецифічні (етнокультурні та соціокультурні) цінності;

– має системний характер, що відбиває систему цінностей окремого колективу, організовану навколо найбільш істотних для культури смислів – ціннісних домінант, сукупність яких і утворює певний тип культури, збережений і підтримуваний у мові [4: 116-117].

Близьким до цього є поняття нормативної мовної картини світу. Л. Г. Єфанова визначає її як відображену в семантиці мовних одиниць різних рівнів систему соціально зумовлених і регулярно висловлюваних засобами певної мови уявлень про те, якими мають бути людина, соціум і весь навколишній світ для того, щоб отримати від соціального суб'єкта позитивну оцінку і не викликати в нього несхвалення. Дослідниця говорить, що репрезентована в такий спосіб нормативна МКС є одним із найбільш важливих складників ціннісної МКС і тому має ті самі ознаки, що й остання, але й істотно відрізняється: нормативна картина світу охоплює не всі